

УДК 376.33
Примљено: 30.9.2009.
Оригинални научни чланак

Тамара КОВАЧЕВИЋ
Љубица ИСАКОВИЋ
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

СПЕЦИФИЧНОСТ ПИСАЊА ПИСАМА КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ УЧЕНИКА

Данас се писмо и говор сматрају алтернативним, једнако значајним системима језичког изражавања.

Услед оштећења слуха јављају се тешкоће у развоју усменог говора, тако да писани говор постаје основно средство општег и језичког развоја глуве и наглуве деце.

Многа истраживања показују заостајање деце оштећеног слуха у развоју писаног изражавања у односу на децу која чују а која су много млађа. Глува и наглува деца усвајају велики број речи, али често не схватају сва њихова значења и тешко науче да их спонтано употребљавају у реченицама.

Циљ нашег истраживања био је испитати способност глувих и наглувих ученика да се изразе путем писма и пренесу читаоцу јасну поруку. Свим ученицима је дат задатак да својим родитељима-пријатељима напишу писмо о чему год желе.

Узорак је обухватио глуве и наглуве ученике узраста од петог до седмог разреда који похађају две школе за децу оштећеног слуха у Београду.

Уочава се да ученици у писмима не умеју да питају оно што их занима (иако у директној комуникацији то знају). Њихов писани језички израз карактерише сиромаштво у вокабулару и несразмерна употреба именица и глагола у односу на остале врсте речи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: писани говор, писмо, врсте речи, глуви и наглуви ученици

УВОД

Речи, као носиоци значења, могу бити изражене гласовно (усмени, вокални, артикулисани говор) и путем писаних симбола – слова (писани говор). Да би се речима изразила најсложенија својства и односи међу предметима, појавама и бићима, човек је изградио системе симболичке комуникације, језике, помоћу којих као члан одређене социјалне заједнице, ступа у комуникацију.

Човекова способност усменог и писаног изражавања је несумњиво један од најкрупнијих чинилаца у процесу његових друштвених активности.

Од језички развијене мисли и од језичког понашања умногоне зависи усвајање свих знања у школи, као и расуђивање и формирање једног савременог и адекватног погледа на свет.

Због немогућности комуникације путем слуха код глуве деце изостају два основна аспекта вербалног језика, а то су формирање звукова у складу са матерњим језиком или говором друштвеног слоја којем дете припада и повезивање звукова које дете производи са појмовима, што је значењски аспект вербалног говора.

Говор глувих манифестује се специфичним облицима оштећења у зависности од узрока, степена и времена настанка глувоће, као и од интелектуалног нивоа и социјалног статуса личности. Развој целокупне личности детета оштећеног слуха емоционални, социјални и когнитивни развој, у великој мери је одређен аудитивном депривацијом и тешкоћама у стицању говора.

Писмо је значајан и по много чему најпоузданији вид међусобног комуницирања људи. Старо је колико и писменост и у доброј мери одражава ниво опште човекове културе. Не пише се само ради информисања, него врло често у њему човек исказује своја осећања, разноврсна расположења и значајне мисли.

Писани и усмени говор

Писани говор је за глуву и наглуву децу веома значајан аспект комуникације. За њих он има изузетну важност пошто је комуникација путем усменог говора отежана. Путем писма могу да примају информације и да изражавају своје мисли и осећања.

Данас, у савременом друштву, писана реч се сусреће у свим друштвеним ситуацијама. Савлађивањем писмености човек себи отвара пут ка стицању знања и проширењу духовног хоризонта, ка једној широкој могућности комуникације са другим људима.

Учење глуве и наглуве деце правилном писању је основ за њихово укључивање у процес комуникације са људима и услов за стицање знања и развој личности. Писани говор је средство општег и говорног развоја ове деце и допуњује ограниченост њиховог усменог говора.

У односу на децу која чују, где је у центру интересовања говорни језик ово је прави контраст. Код многе слушно оштећене деце говорни језик је изузетно ограничен и често неразумљив и углавном га није могуће испитивати и анализирати. Због тога се у многим случајевима јавља писање као једино средство општења са популацијом која чује.

Да би писани говор глуве и наглуве деце био што успешнији битно је правилно организовати наставу. Деца оштећеног слуха уче усмени и писани говор систематским радом, најчешће са поласком у школу. Рад у школи се одвија по наставном плану и програму чија је реализација обавеза школе (Димић, 1996).

Усмени и писани говор, као два основна вида говора, међусобно су условљени и нераскидиво повезани. Усмени и писани говор теку по потпуно различитим правилима и граде се граматички потпуно различито.

Писани говор, по свом грађењу, увек је говор у одсуству сабеседника. Средства кодирања мисли у говорном исказу, која се у усменом говору користе несвесно, у писаном говору постају предмет свесне радње. У писаном говору нема нејезичких средстава (познавања ситуације, гестова, мимике) због чега он мора да буде граматички целовит, а само ова граматичка целовитост омогућује да се писано саопштење учини потпуно разумљивим.

Писана реч је за слушно оштећено дете апстрактна, није претходно научена, већ се са њом први пут сусреће у тексту. Она му служи да развија говор, што је супротно у односу на његовог вршњака који чује и који има већ развијен говор и зна мноштво речи. Писана реч се боље види, може да се рапчлани, на њој се може дуже задржати пажња, може се понављати, враћати на њу да би се разумео њен смисао, док је изговор усмене речи краткотрајан.

Наставник радећи на развоју усменог говора код ученика проширује речник и фразеологију, подучава их логичко-последичком начину изражавања мисли, што је неопходно за развитак писаног говора. Обучавање правилном писању, састављању реченица и повезаних прича ствара способност за побољшање усменог говора. Усмени и писани говор су две стране једног истог процеса које омогућавају развитак свесног логичког мишљења (Димић, 2002).

Писање писама

Читању и анализи писма потребно је посветити посебну пажњу, а запажања треба да се односе и на њихов садржај и форму али и на уредност, читкост и правилно и прецизно писање адресе.

Писање писма (родитељима, пријатељима) је један од начина да се деца која чују и слушно оштећена деца изразе. Већ у нижим разредима треба учити децу оштећеног слуха да пишу писма. Они механички преписују са табле или се придржавају стандардног обрасца не удубљујући се у смисао. Врло често слушно оштећени ученици не знају о чему да пишу. Ако се не уведу добро у писање писама онда пишу стереотипно ("Добро сам", "Добро једем", "Ја сам здрав", "Моја наставница се зове ..." и слично). Ученици у писмима не умеју да питају оно што их интересује, иако усмено то умеју.

У старијим разредима још увек нема смелости у писању писама. Децу треба навикавати да пишу писма о школском животу, о својим одморима, о празницима, о животу уопште. Треба успоставити преписивање међу децом између различитих школа и на тај начин их ослободити и охрабрити да самостално пишу о себи и различитим животним ситуацијама у којима се налазе (Димић, 1996).

Писмо представља једну врсту писаног састава чији ће садржај и стил зависити од тога коме се пише и којим поводом се то чини. Писање писма треба да се увежбава на часовима све дотле док ученици оштећеног слуха правилно не савладају овај вид комуницирања.

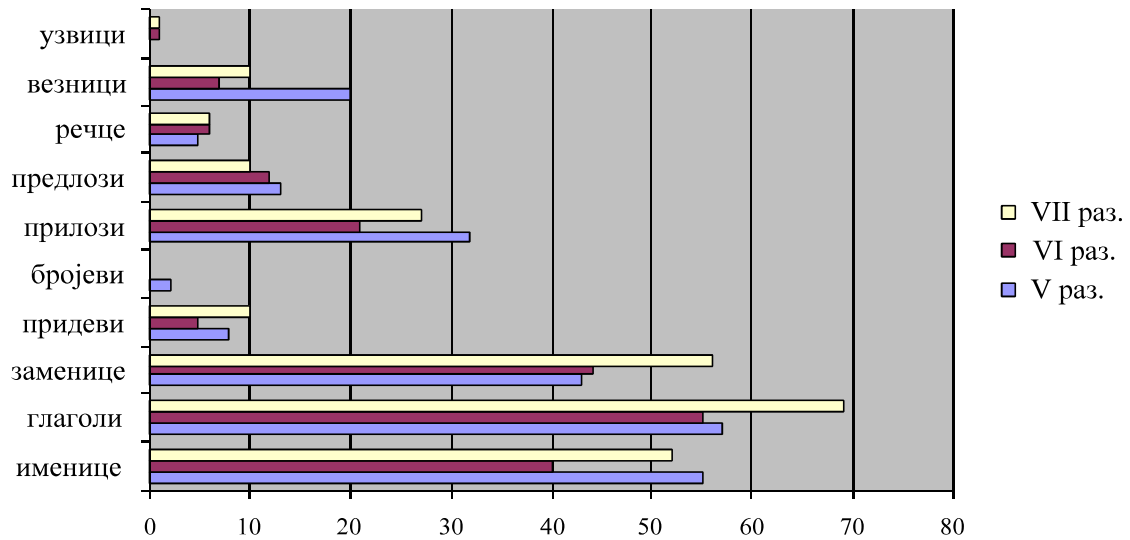
ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ нашег истраживања био је испитати способност глувих и наглувих ученика да се изразе путем писма и пренесу читаоцу јасну поруку. Ученицима је дат задатак да својим родитељима – пријатељима напишу писмо о чему год желе.

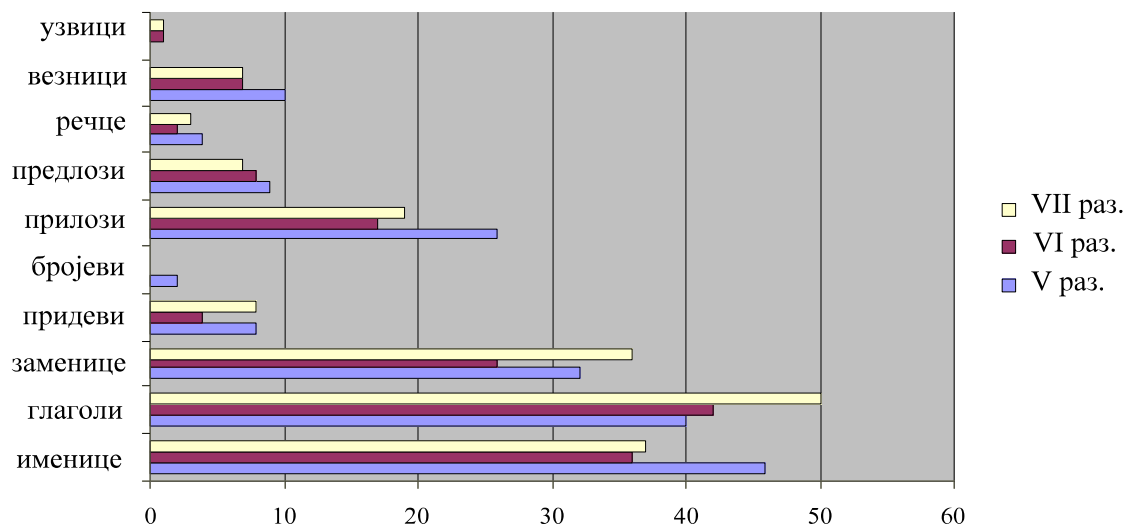
Узорак је обухватио глуве и наглуве ученике узраста од петог до седмог разреда.

Извршена је квантитативна и квалитативна обрада добијене језичке грађе.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Графикон 1 – Укупан број употребљених речи при писању писама код ученика V, VI и VII разреда

Графикон 2 – Број употребљених различитих речи при писању писама код ученика V, VI и VII разреда

Глуви и наглуви ученици узраста од V до VII разреда употребили су свих десет врста речи. Ученици VII разреда су употребили највећи број речи, а ученици VI најмањи.

Највише је употребљено глагола, затим именица, па заменица и прилога.

Бројеве су употребили само ученици V разреда, док су узвике употребили ученици VI и VII разреда..

Када посматрамо број употребљених различитих речи највише је употребљено глагола, затим именица, па заменица, па прилога. Бројеви су употребљени само у V разреду, а узвици у VI и VII разреду.

Табела 1 Број употребљених изјавних, упитних и узвичних реченица код ученика различитих разреда

	ИЗЈАВНЕ	УПИТНЕ	УЗВИЧНЕ	укупно
V разред	27	18	2	47
VI разред	26	21	3	50
VII разред	28	24	7	59
укупно	81	63	12	156
просек	27	21	4	52

Глуви и наглуви ученици су приликом писања писама користили изјавне, упитне и узвичне реченице.

Највећи број реченица, при писању писама, употребили су ученици VII разреда, затим VI, док је најмањи број реченица остварен у V разреду.

На свим узрастима уочен је највећи број изјавних реченица, затим упитних, док су најмање коришћене узвичне.

Карактеристичне реченице које су ученици петог, шестог и седмог разреда употребили при писању писама:

V разред

1. Драги Ненаде да ли ти добро?
2. Здраво Никола како си?
3. Где живиш?
4. Да ли ти завршиш у школи?
5. Како ти је стомак Милоше?
6. Ја учим школе.

7. Сви ђаци желе да те поздраве.
8. Ја сам добро, имам много да учим и пишем.
9. Јуче сам имао писмени из математике.
10. Милоше ја имам нове наочаре црвено.

VI разред

1. Где си ти?
2. Како ти иде у школи?
3. Шта има ново?
4. Како си?
5. Ја сам добро идем у школу.
6. Ја идем напоље моја другарица.
7. Моја најбоља другарица и другари су: Вера, Анђа, Никола, Денис.
8. Једва чекам распуст и да идем кући, после неколико дана ћу да идем на мору.
9. Сутра идем у калемегдану да цртам бетону такмичење, а после око у 13:00 идем код моје другарице кући да видим како је.
10. Срећно Милоше VI razred!

VII разред

1. Шта има код тебе?
2. Како је твој дечко?
3. Здраво мој друг шта радиш?
4. Драго ми што смо се упознали.
5. Ја сам добро и све је ехтра.
6. Било је досадна у кући.
7. Ево ме седим и пишем писмо.
8. Још мало распуст школа.
9. Мој друг волим играм фудбал.
10. Пуно поздравим тебе и љубим те!

1. Здраво Милоше, Како си? Дрско
 ми је што те видиш. Шта радиш
 Милоше? Да ли си добро? Како ти
 је смањак Милоше? Сви људи желе да
 те поздраве!

2. Да сам добро, имам што да учим и чим
 ем. Јуна сам што исметни математике.
Наташа је лепо време. Милоше ја имам нове
напомене срвено.

Писмо које је написао ученик V разреда

Ћао другарице!

Како си? Шта ти радиш? Шта има код тебе? Како је твој
 дечко? Како једило у школу? Ја сам добро и све је екстра!
 Ево ме седин и пишем писмо. Ништа немам ново.
 Било је досадно у кући. Пуно поздраву тебе и љубим
 те!

Писмо које је написала ученица VII разреда

ЗАКЉУЧЦИ

1. Глуви и наглуви ученици пишу писма стереотипно, по стандардном обрасцу, без одговарајућег смисла.
2. Почетак сваког писма карактерише набрајање питања: Како си? Шта радиш? Шта има ново? Где си ти? Где живиш? Како је у школи?
3. Писма су кратка, реченице аграматичне, без адекватног логичког следа. Поједина писма су врло неразумљива.
4. Писма се углавном пишу друговима из разреда и школе. Њихов садржај су чинила кратка саопштења о догађајима у школи или интернату.
5. Евидентна је немогућност ученика да правилно, у оквиру писаног језичког израза, саопште своје мисли, осећања и размишљања.
6. Велики број добијених радова карактерише неадекватна употреба великог и малог слова, као и знакова интерпункције.
7. У писаном изражавању ученика изражена је неправилна употреба категорија рода, броја, лица и падежа.
8. Ученици петог, шестог и седмог разреда су у највећем броју употребили изјавне, затим упитне, а у најмањем броју узвичне реченице.
9. При писању писама, глуви и наглуви ученици су употребили све врсте речи. Најбројније су именице и глаголи. Употребљен је велики број заменица, што је неочекивано, јер су заменице најзатворенија класа речи.
10. У писаном говору употребљен је велики број одредбених речи - прилога. Ученици су у истом броју употребљавали придеве, предлоге и везнике. У нешто мањем броју су употребљавали речце.
11. Лексички дефицит нарочито је изражен при употреби бројева и узвика.

ЛИТЕРАТУРА

1. Цветановић, Б., Милатовић, В., Јовановић, Н. (1995): Методика наставе српског језика (избор текстова), Учитељски факултет, Београд
2. Димић Д. Н., Исаковић, Љ., Ковачевић, Т. (2002): Лексичко – стилски дефицити код глуве и наглуве деце основношколског узраста, Београдска дефектолошка школа, 3, 24-35.
3. Димић, Д. Н. (1996). Специфичности у писању слушно оштећене деце, Дефектолошки факултет, Београд

4. Димић, Д. Н. (2002). Класе речи и лексички дефицити код глуве и наглуве деце, Истраживања у дефектологији, Дефектолошки факултет, ЦИДД, Београд
5. Димић, Д. Н. (2002). Методика артикулације, Дефектолошки факултет, Београд
6. Димић, Д. Н. (2003). Говорно – језички дефицити код глуве и наглуве деце, Друштво дефектолога Србије и Црне Горе, Београд
7. Димић, Д. Н., Ковачевић, Т.(1998): Специфичности лексике у писаном изражавању деце оштећеног слуха основношколског узраста, Београдска дефектолошка школа, 1, 14 - 30.
8. Димић, Д. Н.(2002): Методика артикулације, Дефектолошки факултет, Београд
9. Димић, Д. Н. (2003): Правописна правила и деца оштећеног слуха, Београдска дефектолошка школа, 1 - 2, 41 - 54.
10. Димић, Д. Н.(2004): Проблеми у језичком изразу код глуве и наглуве деце, Друштво дефектолога Србије и Црне Горе, Београд
11. Димић, Д. Н. (1997): Специфичности у читању деце оштећеног слуха, Дефектолошки факултет, Београд
12. Исаковић, Љ. (2007): Врсте речи у реченици код ученика оштећеног слуха и ученика који чују, Београдска дефектолошка школа, Друштво дефектолога Србије, Београд, 2, 11-23
13. Маринковић, С. (1995): Методика креативне наставе српског језика и књижевности, Београд
14. Милатовић, В.(1993): Методика наставе српскохрватског језика, у књизи Лекић Ђ.: Методика разредне наставе, Нова просвета, Београд
15. Николић, М.(1992): Методика наставе српског језика и књижевности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
16. Остојић, С. (2000): Карактеристике синтаксе у говору наглуве деце, Београдска дефектолошка школа, 2 – 3, 23 – 30.
17. Quigley S., Paul P. (1984): Language and Deafness, College Hill Press, San Diego, California
18. Савић, Љ. (1986): Методика учења говора глуве деце, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
19. Станојчић, Ж., Поповић, Љ., Мицић, С. (1989): Савремени српскохрватски језик и култура изражавања, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

SPECIFIC IN WRITING LETTERS IN DEAF AND HARD OF HEARING STUDENTS

TAMARA KOVAČEVIĆ, LJUBICA ISAKOVIĆ
Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

SUMMARY

Nowadays, speech and writing are considered alternative, equally significant systems of linguistic expression.

As a consequence of hearing damage there arise difficulties in the development of verbal speech, hence written speech becomes the basic method of general and linguistic development of deaf and hard of hearing children.

Many studies show that children with hearing impairment lag behind children with regular hearing, who are much younger, in developing written expression. Deaf and hard of hearing children adopt a great number of words; however they often do not comprehend their meanings and have difficulty in learning to spontaneously use them in sentences.

The aim of our study was to assess the capacity of deaf and hard of hearing students to express themselves by way of written speech and transmit a clear message to the reader. All of the students were given the task to write their parents-friends a letter, the subject of which they would decide upon themselves.

The sample consisted of deaf and hard of hearing students attending grades five to seven at two schools for hearing impaired children in Belgrade.

It was observed that the students do not know how to ask what interests them (although they know how to do so in direct communication). Their written linguistic expression is characterized by a poor vocabulary and disproportional use of verbs and nouns in relation to other types of words.

KEY WORD: written speech, letter, types of words, deaf and hard of hearing students